Küreselleşen Kent ve Sosyal Hareketler

Yeşeren Eliçin*

Özet

Hizmet ve finans piyasalarının akışkanlığı ve desantralizasyonu ile tanımlanan küreselleşme olgusu bir yandan bu oluşumu hızlandırırken, bir yandan da denetim ve kumanda merkezi işlevini yerine getiren küresel kentleri öne çıkarmaktadır. Küresel sermayeye yüksek düzeyde uzmanlaşmış hizmetler sunabilen bu kentler aynı zamanda yeni kentsel formlar, yeni bir kent kültürü ve yaşam tarzının da taşıyıcıları haline gelmektedir. Öte yandan, kentler aynı zamanda sosyal hareketin filizlendiği ve sahne aldığı mekanlar olmuştur. Küreselleşme olgusu kentsel sosyal muhalefetin içeriği ve örgütlenme biçimi üzerinde de önemli dönüşümlere neden olmaktadır. Bu yazı kapsamında söz konusu dönüşümler ele alınmaktadır.

Anahtar sözcükler: küresel kent, kentsel sosyal hareketler, kentsel muhalefet, kent hakkı, mutenalaştırma

Globalizing City and Social Movements

Abstract

The globalization, which is defined by the fluidity and the decentralization of the services and financial markets, emphasized the global cities as command and supervision centers. Due to its development in the production of a vast range of highly specialized services, the global city produces on one hand, new urban forms, a new urban culture and life style, becomes, on the other hand, the place of the social opposition. Indeed, the globalization causes also significant transformations over the content and forms of organization of the urban social movements. This article aims to discuss these transformations

Key words: Global city, urban social movements, urban protest, right to the city, gentrification

* Doç. Dr., Galatasaray Universitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi Bölümü

Giriş

Mal, hizmet ve finans piyasalarının giderek bütünleştiği bir süreç olarak tanımlanan küreselleşme olgusunun mekansal boyutu küresel kenttir. Küreselleşme bir yandan söz konusu piyasaların akışkanlığı ve desantralizasyonu ile tanımlanırken bir yandan da denetim ve kumanda merkezi işlevlerinin merkezileşmesine ihtiyaç duymaktadır. Küresel kent işte bu işlevi yerine getirirken küreselleşme olgusuna vücut kazandırmakta, yeni kentsel formlar, yeni bir kent kültürü ve yaşam tarzı olarak geri yansıtmaktadır.

Kentler aynı zamanda sosyal hareketlerin de filizlendiği ve sahne aldığı mekanlardır. Küresel kent de bu anlamda önemli bir kentsel çatışma potansiyeli barındırmaktadır. Zira, küresel kent aynı zamanda iki uç arasında gittikçe artan bir refah uçurumuna, derin bir ekonomik, sosyal ve mekansal ayrışmaya sahne olmaktadır. Nitekim küreselleşmenin kentsel yaşam üzerindeki yıkıcı etkilerini protesto eden bir küresel sosyal hareketin oluştuğu gözlenmektedir. Bu yazı çerçevesinde yanıtı aranan soru küreselleşme sürecinin ne tür sosyal hareket oluşumlarına zemin hazırladığı ve kentsel hareketlerin ne ölçüde kapitalist küreselleşmeye karşı örgütlenen küresel sosyal hareketin parçası olduklarıdır.

Küresel Kent: Kavramsal Bir Yaklaşım

1980'li yıllardan itibaren büyük kentler üzerine gerçekleştirilen çalışmalarda "küresel kent" kavramının literatüre hakim olduğu ve bu kentlerin neredeyse içinde yer aldıkları uluslardan bağımsız aktörler olarak ele alındıkları gözlenir. Küreselleşme süreci içinde kenti inceleyen çalışmaları, coğrafya ve şehircilik perspektifinden yaklaşanlar ile ekonomi-politik ve sosyoloji çerçevesinden bakanlar olarak sınıflandırmak mümkündür[1]. Birinci grupta yer alan Peter Hall[2] ve John Friedmann[3] bir kentler hiyerarşisinden söz ederler. Friedmann ve Wolff 1982'de 'dünya kenti' hipotezlerini açıkladılar. Bu alanda çığır açan çalışmalarında 30 civarında dünya kentinin küresel ekonominin merkezleri oldukları ve bazı ortak özellikler taşıdıklarının altını çizdiler[4]. Friedmann'ın 1986 yılında öne sürdüğü dünya kenti hipotezi uluslararası iş bölümü yaratan çok uluslu şirketler ile kentleri ilişkilendiren çalışmaların en yankı uyandırmış olanıdır[5]. Bu çalışmada Friedmann kentleri küresel ekonominin farklı sektörlerindeki yerlerine göre hiyerarşik bir yapıda sıralar.

---

1 P.J. Taylor (2004a). "La Régionalité dans le Réseau des Villes Mondiales", *Revue Internationale des Sciences Sociales*, C.181, S.3.

2 P. Hall (1966). *The World Cities*, London: Weidenfeld and Nicolson.

3 J. Friedmann (1986). "The World City Hypothesis", *Development and Change*, S. 17.

4 U. Stahre (2004). "City in Change: Globalization, Local Politics and Urban Movements in Contemporary Stokholm", *IJURR*, C.28, S.1.

5 P.J. Taylor (2004b). *World City Network, A Global Urban Analysis*, London, NY: Routledge.

Ekonomi politik ve sosyoloji çevresinden yaklaşan yazarlardan Sassen'in 1991'de yayınlanan "*Global City*" kitabı ise küresel kent üzerine yapılan çalışmaların önemli bir dönüm noktasını oluşturur. Sassen[6] kentlerin ekonomik yapısını analiz ederek, çok uluslu şirketlerin, banka ve finans kurumlarının, ulusötesi korporasyonların, bilişim ve uzmanlaşmış hizmet şirketleri ile her türden uluslararası örgütlerin bu kentlerde toplandığını ortaya koyar. Bu kentler küresel ekonominin karar-koordinasyon-yönetim merkezleridir. Sassen'in altını çizdiği bir diğer olgu da küresel hizmet merkezleri olarak tanımlanan küresel kentlerde yoğunlaşan bu hizmet sektörünün son derece uzmanlaşmış ve yüksek katma değer üreten bir sektör haline gelmesidir. Reklamcılık, sigortacılık, hukuk ve denetim gibi üst düzey finansal ve ticari hizmetler, kendisi de hızla küreselleşen bir müşteri profiline hizmet verebilmek için küresel bir önem ve hacim kazanmaya başlarlar.

Öte yandan, küresel ekonomik faaliyetlerin gelişmiş hizmetlerin yanında nitelikli olmayan hizmetlere de gereksinim duymaları nedeniyle, genellikle Üçüncü Dünyadan gelen göçmenlerin yaptığı düşük ücretli, düzensiz, enformel ve kayıt dışı işler de küresel kentte var olma olanağı bulurlar. Kentin ekonomik yaşamı bu iki uç arasında kutuplaşırken, uluslararası bağlantılardan yoksun orta büyüklükteki firmalar ve sanayi üretimi kenti terketmek zorunda kalır. Bu gelişmelerin sosyal ve mekansal yapı üzerindeki sonucu ise yaratılan yeni zenginlik ile yoksulluk arasında gittikçe derinleşen uçurumdur. Küresel kentlerdeki ekonomik gelişmenin sonucu ya da bedeli sosyal ve mekansal ayrışma olmaktadır. Ortaya çıkan yeni tür yoksulluk küresel kentte doruğunu yaşayan ekonomik gelişme ve zenginlikle çelişir. Nitekim, Mollenkopf ve Castells[7] de New York üzerine yaptıkları çalışmada bu kenti bölünmüş kent, ya da ikili kent olarak tanımlarlar.

Küresel ekonomik yeniden yapılanma ve eşitsizliğe dair bir başka teori ise uyuşmazlık teorisidir[8] (*mismatch theory*). Endüstri sonrası toplumda iş pazarı giderek daha nitelikli elemanlara gereksinim duymakta, bu nedenle de iş pazarı bir kutuplaşma eğiliminden ziyade sürekli bir kalite yükseltme sürecine tanık olmaktadır. Eşitsizlik açısından en büyük sorun kent merkezinde yaşayan ve endüstri sonrası toplumun taleplerini karşılayamayacak kadar kötü eğitimli bir alt sınıfın ortaya çıkmasıdır. Bu kesim için bir başka sıkıntı da kendi yetersizliklerinin

6 S. Sassen (1991). *The Global City: NY, London and Tokyo*, NY: Princeton University Press; S. Sassen (1998). *Globalization and its Discontents. Essays on the New Mobility of People and Money*, New York: New Press.

7 J. Mollenkopf ve M. Castells (der.) (1991). *Dual City: Restructuring New York*, NY: Russell Sage Foundations.

8 W.J. Wilson (1987). *The Truly Disadvantaged, the Inner-city, the Underclass and Public Policy*, Chicago: University of Chicago Press; J.Burgers ve S. Musterd (2002). "Understanding Urban Inequality: A Model Based on Existing Theories and an Emprical Illustration", *IJURR*, C.26, S.2.

yanı sıra kalifiye olmayan iş olanaklarının giderek azaldığı şehir merkezinde sıkışmış olmalarıdır. 'Gerçekten mağdur'[9] bir kesim yaratan bu sürecin sonucu da mekansal uyumsuzluk olarak tezahür etmektedir. Bu teoriye göre sorun iş pazarının kutuplaşması değil, aranan niteliklerin sürekli yükselmesidir. Bu yüzden sosyal hiyerarşinin en altındakilerin düşük ücretli, cazip olmayan işlerde istihdam edilerek sömürülmelerinden ziyade, iş bulamayarak toplumdan dışlanmaları söz konusudur. İşsiz getto alt sınıfının orta sınıfa yükselme olasılığının son derece sınırlı olduğunun altını çizen Wilson da bu noktada küresel kentte orta sınıfın giderek ortadan kalktığını söyleyen Sassen'le buluşur. Bu olgunun mekandaki izdüşümü ise bir yanda korumalı siteler, diğer tarafta ise getto benzeri yoksul mahalleleridir. Keyder[10]'e göre Wilson'ın Afrikalı Amerikalılar üzerine yaptığı araştırmalara dayanarak geliştirdiği uyuşmazlık teorisi İstanbul için de geçerlidir. İstanbul'da küreselleşmeyle birlikte kentin istihdam yapısında üretimden hizmetlere doğru bir kayış gözlenmekle birlikte, iş ve finans sektörlerinde yüksek nitelikli bir istihdama ihtiyaç duyan üst düzey işlerin payı beklenen ölçüde artmamıştır. Bu nedenle, söz konusu sektörlerde istihdam edilen yeni küresel elit nüfusu da sınırlı kalmış ve yüksek nitelikli gelişmiş hizmetlere olan talepte belirleyici bir yükselme yaratamamıştır. Buna karşın küreselleşmekte olan kentte yaratılan yeni iş türleriyle yeni gelen göçmenlerin yetenekleri ve kültürel kapitalleri arasında Wilson'ın söz ettiği anlamda bir uyumsuzluk söz konusudur[11].

Taylor, sosyo-ekonomik sonuçları açısından küreselleşme sürecinin barındırdığı ikililiğe dikkati çeker. Ekonomik büyüme açısından dünya kentler ağı küreselleşmenin canalıcı yanını oluşturuyorsa, gecekondular gezegeni de sosyal eşitsizlik anlamında öyledir. Dünya kentler ağı küresel kapitalizme hizmet eden kentlerin yükselişini anlatır. Gecekondular gezegeni ise kapitalist küresel ekonominin köylülüğü yok edip, kırsal kesimi parçalayarak devasa mega-şehirler yaratma sürecinin öyküsüdür. Birbirinden çok ayrı sonuçları olan bu iki süreç aslında küreselleşme adını verdiğimiz aynı ekonomik yapılanmanın parçalarıdır. Üstelik bu süreçler aynı anda ve aynı yerde de gerçekleşebilir. Gelişmiş hizmetler açısından 18. sırada yer alan Mexico City, 4 milyon nüfusuyla dünyanın en büyük mega gecekondusu olan Neza/Chalco/Izta'yı da barındırır[12].

---

9 Wilson, 1987; W.J. Wilson (1996). *When Work Disappears: The World of the New Urban Poor*, New York: A. A. Knopf.

10 Ç. Keyder (2005). "Globalization and Social Exclusion in Istanbul", *IJURR*, C.29, S.1.

11 Keyder, 2005, 129.

12 P.J. Taylor (2007). "Cities within Spaces of Flows: Theses for a Materialist Understanding of the External Relations of Cities", P.J. Taylor vd (der.). *Cities in Globalization: Practices, Policies and Theories*, London: Routledge içinde.

Küresel kentin baş etmek zorunda olduğu bir başka önemli sorun da kent halkı ile kente dışardan gelenler arasında yükselen bariyerlerdir. Gerçek bir güvenlik sorununun bulunup bulunmadığı tartışmalı iken hızla yayılan korumalı siteler küresel kentlere egemen olan yeni peyzajın mekansal boyutunu oluşturmaktadır. Diğer taraftan, nitelikli emek gerektirmeyen hizmet sektörü gerek ulusal gerekse uluslararası göç hareketleri için bu kentleri cazibe merkezi haline getirmektedir. Bu da kentin yerleşik nüfusu ile yeni gelenler ve farklı etnik gruplar arasında gittikçe artan bir gerilim yaratmaktadır. New York üzerine yaptığı çalışmada bu gerilime işaret eden Smith[13] 'intikamcı kent' deyimini kullanır. 1960 sonrası dönemin yeniden dağıtım, fakirlikle mücadele ve pozitif ayrımcılık politikalarının yerini 1990'larda azınlıklara, işçilere, feministlere, çevrecilere, eşcinsellere ve yeni göçmenlere karşı intikamcı bir neoliberal söylem almıştır. Bir önceki dönemin göçmen politikaları ve çokkültürlülük ağır eleştirilere uğrarken, kent dışlayıcı bir sivil toplum vizyonu geliştirmiştir. Giuliani'nin belediye başkanlığı döneminde New York Polisinin evsizlere, eşcinsellere, marjinallere ve kural tanımaz gençlere karşı benimsediği ve uygulamaya koyduğu sıfır tolerans politikası da bu vizyondan beslenmiştir.

Küresel kent teorilerine yöneltilen en temel eleştiri ekonomik indirgemeci bir yaklaşım benimsemeleridir. Kentlerde sosyal ve mekansal kutuplaşmanın altı çizilmekle birlikte bu olguyu etkileyen kültürel, etnik, dini, tarihi, mimari diğer etmenler analizlerde yer almazlar[14]. Oysa, bu gelişme büyük kentlerin kentsel peyzajlarında bile açıkça izlenebilmektedir. Kentin en gözde noktalarında dünyaca tanınmış mimarlara gösterişli, prestij ifadesi ofis binaları yaptırmak, ulusötesi korporasyonlar ve finans sektöründe hakim eğilim haline gelmiştir. Büyük kentsel projelerin çağın çılgınlığı halini aldığını söyleyen van Criekingen[15] *expo-universelle* ya da olimpiyat oyunları gibi uluslararası düzeyde medyatik büyük bir olaya sahne olmanın da kentler için çok önemli olduğunun altını çizer. İstanbul'un Avrupa kültür başkenti olmak ve olimpiyat organizasyonunu üstlenmek için gösterdiği çabalar da bu çerçevede hatırlanmalıdır. Diğer yandan, kentin tarihsel dokusu ve değerli kesimleri de mutenalaştırma yoluyla üst gelir gruplarının eline geçerken, pahalı mağazalar, restoranlar, alış-veriş merkezleri bu

13 N. Smith (1996). The New Urban Frontier: Gentrification and the Revanchist City, London and New York: Routledge.

14 U. Stahre (2004). "City in Change: Globalization, Local Politics and Urban Movements in Contemporary Stokholm", *IJURR*, C.28, S.1, s.68; M. Samers (2002). "Immigration and the Global City Hypothesis: Towards an Alternative Research Agenda", *IJURR*, C.26.

15 M. van Criekingen (2008). "Comment la Gentrification est Devenue de Phénomène Marginal, un Projet Politique Global", *Agone*, C.38, S.39, s. 86-87.

projelerin bir parçası haline gelmektedir[16]. Doğu Berlin[17], Londra'da Clerkenwell ve Docklands, New York'ta Brooklyn Heights[18] ve İstanbul'da Akaretler, Tarlabaşı ve Sulukule'de yürütülen projeler bu tür mutenalaştırma örnekleri arasındadır.

Mutenalaştırma ile küreselleşme arasındaki ilişkiye ekonomi-politik açısından yaklaşan Smith[19], mutenalaştırmayı küresel bir kentsel strateji olarak görmektedir. Mutenalaştırma, 1990'lardan bu yana kent yönetimlerinin özel sektör ile birlikte yürüttükleri en önemli kentsel politika haline gelmiştir. Kent merkezini iyileştirerek orta ve üst orta gelir gruplarının geri gelmesini sağlamak bu kentsel politika dönüşümünün en önemli hedefini oluşturmaktadır. Bir başka yaklaşım ise mutenalaştırmanın orta sınıf kimlik oluşumunu nasıl etkilediğini inceleyen sosyolojik bakış açısıdır[20]. Mutenalaştırma hem küresel süreçler ve akışlar arasındaki uzlaşmaları, hem de belirli bir yerde gerçekleşen kimlik inşasını anlamak için bir araç işlevi görmektedir[21]. Mutenalaştırmayı (Lefebvre'in 'habitus' kavramından yola çıkarak) küreselleşme ile ilişkisi bağlamında inceleyen Davidson[22] ise bir toplumsal uyum stratejisi[23] ya da bir sınıfın yeniden üretiminden ziyade kentsel mekanın sermayenin güdümünde kolonize edilmesi olarak tanımlar. Söz konusu kolonizasyon, mimari tasarım, yatırım stratejileri, sosyal-saklama-destekleme pazarlama politikaları ve yaşam tarzlarının küreselleşmesinde ifadesini bulur. Küresel rekabete tutunmaya çalışan kentler için mutenalaştırma, kentsel tasarım ve yönetişim stratejilerinden dayanak alır. Sonuç olarak kentsel gündelik yaşam, neo-liberal politikaların alanı ve ürünü haline gelir. Oysa, mutenalaştırma yerinden etme, fakirleştirme ve evsizleştirme gibi son derece zedeleyici sonuçlarıyla hem sosyal ve mekansal ayrışmayı derinleştirirken hem de 'kent hakkı'nı bazı sosyal gruplar için erişilmez kılar. Bu açılardan ele alındığında, mutenalaştırma karşıtı hareketler kentsel sosyal hareketler içinde özel bir yere sahiptir. Söz konusu hareketler 'kent hakkı' kavramını tartışmanın odağına yerleştirerek küresel neo-liberal kent politikalarına etik, sosyal ve hukuksal

16 Stahre, 2004; D. Sudjic (1992). *The 100 Mile City*, London: André Deutsch; S. Zukin (1992). "Postmodern Urban Landscapes: Mapping Culture and Power" S. Lash, ve J. Friedman (der.). *Modernity and identity*, Oxford: Blackwell içinde; S. Zukin (1995). *The Cultures of Cities*, Oxford: Blackwell.

17 J. Friedmann ve G.Wolff (1982). "World City Formation: An Agenda for Research and Action", *IJURR*, C.3, 309-44.

18 Zukin, 1992; Butler, 2005.

19 N. Smith (2002). "New Globalism, New Urbanism: Gentrification as Global Urban Strategy", *Antipode,* C.34, s.440.

20 T. Butler (2002). "Thinking Global but Acting Local: The Middle Classes in the City", *Sociological Research Online* 74, s. 4.

21 T. Butler (2007). "For Gentrification?", *Environment and Planning A, C*.39, s. 162.

22 M. Davidson (2007). "Gentrification as Global Habitat: A Process of Class Formation or Corporate Creation?", *Transactions of Institute of the British Geographers,* C.32, s.493.

23 Butler, 2002.

düzlemlerde kayda değer eleştiriler getirme kapasitesi taşırlar. Buradan aldıkları meşruiyet ve güç nedeniyle gerek gelişmiş, gerekse gelişmekte olan ülkelerin küresel kentlerinden yükselmekte olan kentsel sosyal hareketlerin en önemli dinamiğini oluştururlar. Bu yazı çerçevesinde bu noktadan hareketle Avrupa'da ortaya çıkan kentsel sosyal hareketlerin 1970'li yıllardan günümüze gelişimi ele alınmakta ve küresel neoliberal politikalar üzerinde ne ölçüde bir dönüştürücü etkiye sahip olduğu irdelenmektedir.

Küreselleşen Kentsel Sosyal Hareketlerin Odağı Olarak Küresel Kent

Kentler sosyal hareketlerin de doğdukları ve geliştikleri mekanlardır. Kentler bir yandan hegemonik projelere mekan olurlarken bir yandan da bunlara karşı muhalefetin ve mücadelenin doğduğu, alternatif pratik ve direnişlerin örgütlendiği yerlerdir[24]. Castells taban hareketlerinin kentleri ve daha geniş ölçekte de toplumları nasıl değiştirdiğini incelemenin önemini vurgular. Küresel-yerel bağını ise kentsel sosyal hareketlerin bu değişimi gerçekleştirebilmelerinin temel şartı olarak niteler. Castells'e[25] göre kentsel sosyal hareketler ekolojist düşünür ve eylemcilerin de önerdiği gibi, yerelin sınırlarını ancak kentsel yaşamın kültürel dönüşümü yoluyla aşabilirler. Kent hiçbir zaman karışıklık, çatışma ve şiddetten uzak, uyum ve huzur içinde yaşayan bir yer olmamıştır. 1871'in Paris komünü, Scorsese'nin anlattığı New York, bölünmüş Belfast, iç savaşın yıktığı Beyrut ve Sarayevo, kentsel şiddetin sarstığı Bombay, Los Angeles, Barselona, Atina ve nihayet Tunus ilk akla gelen örneklerdir. Harvey'e göre kentsel çatışmalara ilişkin tek ilginç soru, sonuçlarının yaratıcı mı yoksa yıkıcı mı olacağıdır. Genellikle her ikisi birden gerçekleşir, kent yaratıcı yıkımın tarihsel mekanıdır. Kent aynı zamanda son derece dirençli, kalıcı ve yenilikçi bir sosyal biçimdir[26]; nitekim, kentsel sosyal hareketleri küreselleşmenin neden olduğu ekonomik, sosyal ve politik dönüşümler ve bunların insanların günlük yaşamına dek yansıyan etkilerinden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Küreselleşme sosyal hareketlerin yükselişi ile de paralellik taşımaktadır. Nitekim bu hareketler kentlerin adıyla özdeşleşmiş bulunuyorlar. Bir yandan, muhalefet etmek için aynı anda aynı yerde bulunmak gerekli olmaktan çıkarken, diğer taraftan dünyanın farklı yerlerinde bir araya gelen ve başkaldıran gruplar bir 'yer'e ihtiyaç duymaktadırlar. 1999'da Dünya Ticaret Örgütü'nün Bakanlar Kurulu toplantısını protesto gösterilerine sahne olan Seattle,

24 M. Mayer (2000). "Social Movements in European Cities: Transitions from the 1970s to the 1990s", A. Bagnasco ve P. Le Gales (der.), *Cities in Contemporary Europe*, Cambridge University Press içinde; B. Koehler ve M. Wissen (2003). "Glocalizing Protest: Urban Conflicts and Global Social Movements", *IJURR,* C. 27, S.4.

25 M. Castells. (2002). 'Urban Sociology in the Twentyfirst Century', I. Susser (der.) *The Castells Reader on Cities and Social Theory*. Oxford: Blackwell içinde, s. 396.

26 D. Harvey (2003). "The Right to the City", *IJURR*, C.27, S.4, s.939.

2001'de G8 Zirvesine karşı yapılan eylemlerin güvenlik güçlerinin oldukça sert müdahalesi ile karşılandığı Genova ve 2002-2003 yıllarında düzenlenen ilk iki Dünya Sosyal Forumuna ev sahipliği yapan Porto Allegre işte bu yerlerin adıdır[27].

Kentsel muhalefet küreselleşti ve kapitalist küreselleşmeye karşı gelişen küresel sosyal hareketin bir parçası haline çünkü günlük yaşamda bile memnun olunmayan koşulların belirleyicisinin ulusötesi aktörler olduğu ve mücadelenin küresel ölçekte yapılması gerektiği anlaşıldı. Neoliberal küreselleşmenin günlük yaşam üzerindeki yıkıcı etkileri, kamusal alan ve kentsel altyapının özelleştirilmesi, iş, konut ve çevre koşullarının bozulması, sosyal hizmetlere ayrılan kaynakların giderek kısılması ve özerk eyleme ayrılan alanın giderek daralması biçiminde tezahür etmektedir. Kentsel sosyal hareketler ise neoliberalizmin çelişkilerini hem somut hem de sembolik düzeyde siyasallaştırmaktadır. Somut düzeyde kamu mallarının özelleştirilmesine karşı çıkarlarken sembolik düzeyde de kentsel sosyal mücadelenin iki anlamını vurgulamaktadırlar. İlk olarak hakim söylemin, yani küreselleşmenin verili, kaçınılmaz ve uzun dönemde herkesin yararına olduğu fikrini sorgulamakta ve onun ekonomik ve politik güçler tarafından yönlendirilen tartışmalı bir süreç olduğunu gözler önüne sermektedirler. İkinci olarak ise günlük yaşamı değiştirmeyi ve iyileştirmeyi hedefleyen kentsel sosyal mücadelenin neoliberal küreselleşmeye karşı mücadelenin önemli bir boyutu olduğunun altını çizmektedirler[28]. Kentsel sosyal mücadelenin günlük yaşamın içinden ve daha somut talepler üzerinden gerçekleştirilmesi, onu daha radikal hale getirebilir. Ancak bazı durumlarda yerel ekonomik ve politik sistemlerin neoliberal politikalar doğrultusunda modernizasyonuna da hizmet ettikleri gözlenmektedir.

Kentsel sosyal hareketleri doğrudan küreselleşmeyi hedef alan bir özgürlük hareketi olarak nitelemek mümkün değildir, bu daha çok küreselleşme sürecinin güçlendirdiği kapitalist, patriyarkal ya da ırkçı her türlü iktidar ilişkisine karşı bir mücadeledir. Öte yandan, bu hareket zaman zaman ortak hedefler doğrultusunda kararlılıkla bir araya gelebilme kapasitesine rağmen esasen çok aktörlü, farklı gruplardan oluşan çoğul bir harekettir. Yerel aktörler ve yerel güç ilişkileri de kentsel yaşam koşulları üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olabilmektedir. Bu olgu özellikle 1990 sonrası kentsel hareketlerde açıkça görülmektedir. Bir yandan son derece yerel ve somut kentsel olgular hakkında tavır alabilirken, diğer yandan da argümanlarını daha genel bir çerçeveye oturtmak ve eleştirilerini yerelden küresele çeşitli mekansal ölçeklerle eklemlendirmekten kaçınmadıkları

27 B. Koehler ve M. Wissen (2003). "Glocalizing Protest: Urban Conflicts and Global Social Movements", *IJURR,* C.27, S.4, 942; L. Leontidou (2010). "Urban Social Movements in 'Weak' Civil Societies: The Right to the City and Cosmopolitan Activism in Southern Europe", *Urban Studies*, C.47, S.6.

28 Koehler ve Wissen, 2003, 946.

gözlenmektedir[29]. Nitekim, kentsel sosyal hareketlerin 1970'lerden bu yana gelişimi incelendiğinde işgal ve sivil itaatsizlikten demokratik küreselleşme için küresel harekete doğru bir dönüşüm gözlenmektedir

1970'ler, Yeni Bir Sosyal Protesto Biçimi; İşgal

Avrupa'da sosyal hareketlerin doğduğu ortam sosyal demokrat ve keynezyen refah devletinin yayılmaya başladığı 60'ların ortasına denk gelir. Bu yıllar Avrupa'da kent yönetimlerinin kentsel altyapıyı hem sosyal hem de teknik anlamda yayma çabasına girdikleri yıllardır. Nitekim, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından refah toplumlarının yükselişi ile birlikte bir yandan kentsel arsa üretimi artarken bir yandan da büyük ölçekli kentsel yenileme projeleri geliştirilmeye başlandı. Kentsel dokuyu iyileştirme, konut stokunu modernleştirme projeleri yalnızca sosyal demokrat yerel yönetimlerle sınırlı kalmayıp tüm Avrupa kentlerine yayıldı. Kentsel altyapı hızla yenilenirken, toplu tüketimin de gelişmesiyle konut, iş, eğlence gibi kentsel işlevler mekanda ayrışmaya ve tek işlevli kentsel alanlar oluşmaya başladı. Bu aynı zamanda geleneksel komşuluk ilişkilerinin ortadan kalkması ve yaşam biçimlerinin tektipleşmesi anlamına geliyordu. Bu gelişme stratejilerinin istenmeyen sonuçları keynezyen modelin yarattığı kentsel gelişme biçimlerine, değişen sosyal ve fiziki mekana karşı bir kentsel muhalefetin ortaya çıkmasına neden oldu[30].

Kentlilerin yaşam kalitesini savunmak amacıyla örgütlenen bu ilk muhalif gruplar özellikle büyük ölçekli kentsel yenileme ve modern konut projelerine karşıydılar[31]. Ardından kent yönetimlerinin önemli oranda yatırım yapmaya başladıkları kentsel altyapı alanında artan maliyetlerini protesto etmeye başladılar. Mayer'e göre bu hareketler farklı tipte cemaat ve popüler grupların ortaya çıkmasına ortam hazırlarken yeni sol öğrenci hareketleri de kendilerine burada tutarlı bir ideolojik alan buldular. Bu oluşumlar kentsel yenileme ve spekülasyon amacıyla boş bırakılmış binaları işgal ederek alternatif yaşam biçimleri oluşturdular. İşgal hareketleri 70'lerin ilk yarısında Britanya, Almanya ve Hollanda kentlerine yayıldı. İşgal bu yılların yaygın muhalefet biçimi haline geldi. Özellikle Frankfurt'ta 1972'den 1974'e dek süren işgal tüm yerel hareketlerin desteğini sağlamıştı. Burada kent merkezinin hemen bitişiğinde yer alan komşuluk birimlerinin yenilenerek hizmet sektörüne sunulması öngörülmekteydi. Bu büyük ölçekli yeniden yapılanma projeleri kentsel muhalefeti ateşledi. Bu projeler iki nedenle çok tepki topluyorlardı. Birincisi, yüzyıl başından kalma binaların yenilenmesi ya da yıkılmasını öngören planlar açık ve demokratik bir sürecin sonunda elde

29 Age, 943.
30 Mayer, 2000, 175.
31 Age, 132.

edilmediği gibi kentin yöneticileri ile inşaat firmaları ve yatırımcılar arasında kapalı kapılar ardında gerçekleşen pazarlıklar ve büyük karlara konu oluyorlardı. İkincisi ise bu projelerin son derece spekülatif süreçlere neden olmasıydı. Binalar, bazen tüm bir yapı adası girişimciler tarafından bütün olarak satın alınıyor sonra da iş kulelerine dönüşmek üzere yıkımı ya da yenilemeyi beklerken 'geçici' kiracılara yani göçmen işçi ve öğrencilere kiraya veriliyordu. Bu projelerin antidemokratik niteliği kendilerini 'ideolojik' olarak tanımlamayan ve radikal öğrenci gruplarından tamamen bağımsız olan klasik kentli/yurttaş gruplarının da tepkisini çekiyor, zamanla bu tepkiler örgütlü hale geliyordu. Frankfurt'ta işgal işte bu atmosferde öğrenciler ve sosyal görevliler liderliğinde başladı[32]. 'Bir ortak yaşam deneyimi' gerçekleştirmek için harekete geçen işgalciler göçmen İtalyan ailelerle birlikte yüzyıl başından kalma bir binayı işgal ettiler. Bunu başka işgaller izlerken bu eylem biçimi de bir 'okul' halini aldı. Yerel otoritelerin sert müdahalesiyle işgalcilerin dışarı atılması ve izleyen kanlı sokak çatışmaları ise Alman kentlerinde kent yönetimine karşı büyük bir tepki doğururken muhalif hareketlere de büyük sempati kazandırdı.

Kentsel politikalara karşı örgütlenen daha geleneksel kentli grupları, ilk başta alternatif plan önerileri geliştirmek gibi profesyonel stratejiler ve kent yönetimleriyle işbirliği zemini aramak gibi pragmatik ve konvansiyonel yöntemlerle kentsel çevrelerini korumaya çalışıyorlardı[33]. Kent yönetimleri ise başlangıçta bu hareketlere karşı duyarsızdı. Teknokratik bir yaklaşım benimseyen yerel yönetimlerin tabandan gelen bu önerilere ilgisizliği ve ihmali kentsel grupları daha doğrudan ve sokak gösterileri gibi daha az klasik muhalefet yöntemlerine itti. Muhalif gruplar özellikle okullar, anaokulları ve toplu ulaşım gibi toplu tüketime dönük donanımlarla ifade edilen kültürel normları değiştirmeyi hedefliyorlardı. Bu hareketler İtalya, Fransa ve Almanya'da hem 60'ların otorite karşıtı gençliği hem de yükselmekte olan ve kentin ihmal edilmiş kesimlerini eyleme geçirebilmek için uygun bir zemin arayan yeni sol tarafından desteklendiler[34].

70'lerin ikinci yarısından itibaren neoliberal kentsel politikalar hakim olmaya ve kentsel yaşam biçimlerini belirlemeye başladı. Neoliberal politikalar, sosyal hareketlere bürokratik bir keynezyanizm eleştirisi sokmayı ve onlara Koehler ve Wissen'in deyimleri ile 'gerici' bir yön vermeyi başardılar. Böylece daha önce ilericilerin üzerinde durduğu zemini başarıyla ele geçirdiler[35]. Bu zemin aslında radikallerden yalnızca yerel politikalara karşı tavır alanlara ve sosyal demokratlara kadar farklı grupların birlikte hareket ettikleri bir zemindi. Direniş 70'lerin ikinci

32 Mayer, 2000, 177.
33 Age, 175.
34 Mayer, 2000.
35 Koehler ve Wissen, 2003, 944.

yarısında çözüldü[36]. Her şeye rağmen 70'lerin ikinci yarısı yeni bir kentsel aktörün ortaya çıkışına tanıklık etti: Kendi gazeteleri, dergileri, kendi kendini yöneten konut kooperatifleri, feministleri ile bir kentsel karşı-kültür.

70'lerin sonunda Avrupa, yeni toplu yaşam sistemleri ve hizmet üretim biçimleri arayan alternatif proje ve cemaat deneyimleri yaşarken Türkiye de gençlik hareketlerinin yükselişine tanık oluyordu. Öğrenciler işçi eylemlerini desteklerken, boykot ve işgal bu dönemin, özellikle işçi ve öğrenci hareketinin sık sık başvurduğu eylem biçimlerinden biri oldu[37]. Daha 1950'lerden itibaren hızlanan göçle birlikte özellikle kent çeperlerinde yer alan kamu alanları gecekondu işgaline sahne oldular. 'Kent hakkı' henüz Türkiye'de ne akademik ne de siyasi literatürde tartışılan bir kavram olmasa da, gecekonduların açıkça ifade edilmemiş bir 'konut hakkı'ndan meşruiyet aldıklarını söylemek yanlış olmaz. Sol gençlik hareketlerini destekleyen bu gecekondu bölgeleri 70'lerde muhalefet odağı haline geldiler. Öte yandan, 1960'larda Fransız, İtalyan, Portekiz ve Yunan kentlerinin çeperleri de gecekondu benzeri yerleşimlerce işgal edilmişti. Güney Avrupa'daki kentsel sosyal hareketleri inceleyen Leontidou[38] bunu Akdeniz kentleşme kültürü olarak adlandırmaktadır. Lefebvre'in sarsıcı kitabı *Le Droit à la Ville* ise 1968'de yayımlanacaktır.

1980'ler: Mücadeleden Uzlaşmaya

1980'lere gelindiğinde Avrupa'da muhalefet yükselirken, konut için mücadele ve işgal hareketleri sürüyordu. Kent yönetimleri de ekonomik yeniden yapılanmanın getirdiği mali kısıntılarla, artan işsizlik ve refah maliyetleri ile baş etmek zorundaydılar. Bu nedenle alternatif grup ve cemaatlerin yaratıcı kapasiteleri onların da ilgisini çekmeye başladı. Bu on yıllık dönemde bir önceki dönemin devlete meydan okuyan sosyal hareketlerinin yerini kendi sınırları tarafından gittikçe daha çok sıkıştırılan bir yerel bürokrasi ile çıkar grupları arasında daha az muhalif ilişkiler aldı[39]. Örneğin daha önce bürokratik devlete karşı kültürel ve sanatsal direniş adına otonom bir yaşam biçimi için işgal edilen mekanlar post-fordist kentin kültürel çeşitlilik ve cazibe merkezlerine dönüştüler[40]. Sanatçının özerklik ve kendini gerçekleştirme isteğinin yerini yaşam tarzı ve esneklik kavramları aldı[41]. Yani Fordizmin krizine bağlı olarak gerçekleşen dönüşümler sömürü ve eşitsizliğe karşı çıkan sosyal eleştirilerin değil daha çok eleştirel

36 Mayer, 2000.

37 E. Başer (1990). "Sosyalist Tasavvur Dünyası ve Öğrenci Hareketi Üzerine (I)", *Birikim*, C.13, Mayıs.

38 Leontidou, 2010, 1183.

39 Mayer, 2000.

40 Koehler ve Wissen, 2003, 944.

41 K. Ronneberger (2002). Contours and Convolutions of Everydayness: On the Reception of Henri Lefebvre in the Federal Republic of Germany. *Capitalism, Nature, Socialism*, C.13, S.2, s.55.

özerklik ve kendini gerçekleştirme peşindeki 'eleştirel sanatçı'nın talepleri ile örtüşüyordu[42].

80'lerin başında gerçekleştirilen işgal hareketleri, iyileştirmeci işgal hareketi olarak adlandırıldı çünkü bu dönemde eylemciler boş binaları işgal etmekle yetinmeyip onları iyileştirerek daha yaşanabilir kılmaya çalışıyorlardı. Hareketin en yüksek noktasına ulaştığı 1981 yılında Berlin'de 160 adet çok katlı bina, 5000 kişinin doğrudan katıldığı iyileştirmelere konu oldu. Zürih, Amsterdam ve diğer Alman kentlerinde de bu tür eylemler gerçekleştirildi. Frankfurt'ta ise bu eylemlere hoşgörüyle bakmayan Hristiyan Demokrat kent yönetimi kent merkezinde gerçekleştirdiği yoğun mutenalaştırmalar yoluyla bu grupları merkezden uzaklaştırmayı başardı. İşgal eylemlerinin hızını ve etkisini yitirmesiyle birlikte bu grupların yeşil harekete katıldıkları gözlenecekti. Berlin'de ise kentliler, kiracılar, gençlik grupları, alternatif politik gruplar işgal eylemleri çerçevesinde birlikte hareket etmeye devam ettiler. Diğer yandan, eylemciler tarafından geliştirilen alternatif öneriler giderek kent yönetimleri tarafından da benimsenmeye başladı. Bunlardan en önemlisi işgal edilen binaların kamu tarafından satın alınarak uzun süreli kiraya verilmesini öngören modeldir. *Stattbau* adı verilen bir ajans tarafından yürütülen bu model daha sonra Hamburg gibi başka kentler tarafından da benimsenerek uygulandı. Zamanla gerek konut hareketleri gerekse alternatif projeler alternatif hizmet üreticilerine dönüşürken çeşitli fonlardan yararlanmaya, hatta giderek belediye projeleri, sosyal projeler ve iş bulma programlarına eklemlenmeye başladılar. Daha önce yerel yönetimlerle muhalif ilişkiler içindeyken "devletin içinde ve devlete karşı" çalışmaya başlayan bu gruplar, diğer muhalif gruplardan ayrıldılar.

90'larda daha da güçlenecek olan bu eğilim yeni liberal modelin hakimiyetine katkıda bulunuyordu. Bölgesel, ulusal ve küresel ekonomilerin kumanda merkezleri olarak küresel kentler de bu dönüşümde önemli rol oynuyorlardı. Neoliberal yeniden yapılanma ve imaj üretimi de buralarda deney alanı buluyordu[43]. Yeniden dağıtım politikalarının yerini yerel yönetimlerde şirketleşme ve kentsel rekabetin teşvik edilmesi almaya başladı. Neoliberal ideoloji kent yönetimlerine uluslararası ölçekte çalışan ekonomik aktörleri kentte çekmek için stratejiler geliştirmelerini dikte ederken bundan yerel ölçekte de bazı sosyal faydalar elde edilebileceği öne sürüyordu[44]. Sosyal ve ekonomik gelişmenin kente çekilmesi umulan küresel mal ve hizmet akışlarına bağlandığı bir ortamda[45] kentlerini 'pazarlamak' isteyen politikacılar da uluslararası şirketler ve onların çalışanlarını cezbetmeyi önlerine

42 Ronneberger, 2002.

43 Mayer, 2000.

44 Bakınız Keyder, 1992.

45 M. van Criekingen (2008). "Comment la Gentrification est Devenue de Phénomène Marginal, Un Projet Politique Global", *Agone*, C.38, S.39, s.85.

hedef olarak koyuyorlardı. Bu durumda doğal olarak iş ortamı, yaşam standardı, yaşam tarzı en öncelikli kriterler olarak öne çıkarken kentler de bu kriterlere göre sınıflandırılıyordu. Artık yerel ölçekte üretim merkezi olmak ya da sanayi yatırımlarını cezbetmeye çalışmak önemini kaybetmişti. Buna karşın küresel finans kapitalizmine yaslanmış gayrımenkul yatırımları ve ulusötesi tüketici akışlarına (turist, kongreci, günlük ziyaretçi) göre pozisyon almak gerekmektedir[46]. Bunun sonucu olarak da sosyal mekansal kutuplaşma artarken, refah ve fırsatlar giderek daha eşitsiz biçimde dağılmaya ve sosyal haklar hızla erozyona uğramaya başlamıştır. Neoliberalizmin vaatlerini yerine getiremeyeceği 90'ların başından itibaren açıkça ortaya çıkmış, vaat edilenle gerçekleşen arasındaki uçurum açılırken, kentsel çatışmanın koşulları ve sosyal hareketlerin dinamikleri de dramatik biçimde değişmeye başlamıştır.

1990'lı Yıllar: Ayrışan-Farklılaşan Sosyal Hareketler

1990'lı yıllar yerel yönetimlerin yaygın biçimde girişimci bir yaklaşım ve yerel yönetişim sistemlerini benimsedikleri yıllardır. Bu yıllar aynı zamanda sosyal haklardan yapılan kısıntılar artarken Avrupa kentlerinde de fakirlik, işsizlik ve farklı gelir grupları arasında gelir uçurumlarının hızla arttığı yıllardır. Esasen küreselleşmenin sonuçları olan bu gelişmeler kentsel hareket dinamiklerini de etkiledi. 90'lı yıllarda önceki dönemlerde başlayan sosyal hareketlerin devam etmesine ve hatta daha radikal eylemlere tanık olunmasına rağmen sosyal hareketler farklılaşmaya ve birbirinden ayrılmaya başladılar. Bu dönemde kentsel hareketler çok bölünmüş bir yapı göstermekteydi. Artık yerel yönetim programlarına eklemlenmiş alternatif gruplar ve cemaat temelli hareketler diğerlerinden ayrılmaktaydı. Üstelik bu sonuncular kendilerini büyük ölçekli kentsel projelere muhalefet eden otonom muhalefet gruplarına karşı da savunmak durumundaydılar[47]. Aynı biçimde yaşam kalitelerinin yükseltilmesini isteyen (bazen bencil, göçmen karşıtı veya ırkçı da olabilen) orta sınıf hareketleri ile yeni yoksul hareketi arasında çok az ortak nokta bulunmaktaydı. Bazı durumlarda yaşam kalitesini koruma amaçlı hareketlerin kent yönetimleri ile işbirliğine de gidebildikleri gözlenmekteydi. Esasen bu grupların amaçları uluslararası hizmet sektörünün aradığı üretim koşulları (Sassen'in *golden boys* olarak adlandırdığı küresel hizmet sektörü çalışanlarını memnun edecek mental, üst düzey, yüksek standartlar) ile örtüşmekteydi. Nitekim, bazen mega-projeler ya da festivaller aracılığıyla geliştirilen yarışmacı stratejilerin geniş bir koalisyon yaratabildiği ve hatta bu kentlerde norm haline gelen ayrışmayı azaltmak için işe yarayabileceği de öne sürülmektedir[48].

46 van Criekingen, 2008, 88.
47 Mayer, 2000.
48 Age.

Neoliberal yeniden yapılanmaların bir sonucu olarak 80'ler ve 90'larda kentsel mücadele dramatik biçimde değişmiştir. Dağıtımcı politikaların yerini yarışmacı bir anlayış almış, kentsel ayrışma gittikçe güçlenirken mekansal ve sosyal eşitsizlikler daha da artmıştır. Esasen, neoliberalizm 90'lardan itibaren kendi iç çelişkileri ile daha çok yüzyüze gelmek zorunda kalmıştır. Bir yandan kendi ürettiği sorunlarla baş edebilmek için sert yeniden düzenleme önlemleri alırken, diğer yandan da 80'lerin liberalizmi tarafından dışlanan ve yoksullaştırılanları tekrar sisteme dahil etmeye çalışmaktadır[49]. Küreselleşme bu anlamda bir yandan eşitsiz sosyal ilişkileri yarışma yoluyla yeniden üretirken diğer yandan da sistem tarafından dışlananları güçlendirme gereği arasındaki zor dengenin çatışmacı bir biçimde şekillendirilmesini ifade etmektedir.

Mayer[50] 90'lı yıllara damgasını vuran sosyal hareketleri 5 grupta toplar: mahalleyi savunma amaçlı hareketler (orta sınıf bazlı, yaşam kalitesini savunmayı hedefleyen, örneğin 3. köprüye hayır); yeni kentsel gelişme politikalarına karşı hareketler (büyük ölçekli kentsel projelere muhalefet, olimpiyat karşıtı hareketler: Nolympia, Berlin 1991-3, Toronto 98, World Expo karşıtı kampanyalar: Hanover Expo); kent yönetimleri ile rutin işbirliği yapan hareketler; radikal ve otonom muhalefet (yüksek düzeyde politize olmuş militan hareketler, mutenalaştırma ya da diğer gelişme projelerine karşı hareketler); marjinallerin muhalefeti (yeni yoksul hareketleri). 90'lı yılların sosyal hareket sahnesi özellikle on yıl öncesine göre sosyal ve politik olarak çok daha heterojen ve içten bölünmüş durumdadır. Yine de bu gruplar arasında ayrımlar net olmadığı gibi zaman zaman aralarında koalisyonlar oluştuğunu gözlemek mümkündür. Bu türden koalisyonların ortaya çıktığı kentlerden birisi de Istanbul'dur. Özellikle 2000'li yıllarda güçlenerek gelişen ve dayanışma içine giren kentsel sosyal hareketler, üçüncü köprü gibi büyük ölçekli projelerle, Ayazma, Sulukule, Başıbüyük, Gülensu-Gülsuyu gibi mahallelerde gerçekleştirilen mutenalaştırma projelerine karşı örgütlenmektedirler. Bu hareketlerin de muhaleflerini 'kent hakkı' kavramı üzerinden yapmaya çalıştıkları dikkat çekmektedir.

2000'ler: Kentsel Sosyal Hareketin Geleceği Üzerine

2000'li yıllar boyunca sosyal ve mekansal ayrışma hızla artarken, yoksullar için kentsel hizmetlerden faydalanma olanakları ise kaygı verici oranda azalmaktadır. Güvenlikli sitelerde kentin sorunlarından tamamen yalıtılmış olarak yaşayan üst gelir grupları kentin bütününe ilişkin bir aidiyet duygusu geliştirmediklerinden anılan sorunlara karşı son derece duyarsız davranmaktadırlar.

49 J. Peck ve A. Tickell (2002). "Neoliberalizing Space", *Antipode*, C.34, S.3; Koehler ve Wissen, 2003.

50 Mayer, 2000.

2000'li yılların kentsel sosyal hareketleri incelendiğinde neoliberal kentsel politika ve yönetimlere karşıt hareketler, sosyal politikalarla iş pazarına ilişkin politikaların neoliberalleşmesine karşı hareketler ve ulusötesi küreselleşme karşıtı hareketlerin birbirine eklemlendiği görülmektedir. Kentsel muhalefetin küresele eklemlenmesini Smith[51] ölçek sıçraması olarak adlandırmaktadır. Küyerel kavramının yerel ve küresel, bölgesel ve ulusal ölçeklerin iç içe geçmiş durumu ve karşılıklı ilişkilerine yaptığı göndermeden[52] yola çıkan Koehler ve Wissen[53] ise küresel sosyal hareketleri küyerel sosyal hareketler olarak nitelerler. Yani küresel, (önceden) verili ve diğer mekan ölçeklerinden tamamen ayrı yeni bir ölçek değil, aksine birçok ölçek ve farklı aktörün yer aldığı bir sahnede üretilen, yeniden üretilen ve meydan okunan bir alandır.

1990'ların sonundan itibaren yaygınlaşan mutenalaştırma karşıtı hareketler New York, Paris, Amsterdam, Berlin ve nihayet Istanbul ve Zagreb gibi kentlere yayılmıştır. Her ne kadar neo-liberal kent, ilerici kentsel hareketler için birçok açıdan hasmane bir ortam yaratmışsa da, kentsel hareketlerin bir kısmının 'kent hakkı' sloganı altında küreselleşmesine de olanak vermektedir. Nitekim, gelişmiş ülkelerin küresel kentleriyle güneyin küresel kentlerinde özelleştirme, spekülasyon, tahliye ve yerinden etmeye neden olan aynı küresel şirketlerdir[54]. Mayer bu dönemde yoksun ve dışlanmış gruplar ile neo-liberalizm karşıtı ve küresel adalet arayan memnuniyetsiz grupların ilk kez birleştiğini söyler. Bu anlamda kent hakkı 2000'lerin kentsel hareketlerini ortak bir paydada buluşturan önemli bir kavram olarak yeniden öne çıkmaktadır. Adalet ve etik üzerine temellendirilen bu talep, aynı zamanda bir yeniden dağıtım hakkı talebidir ve küresel ölçekte sahiplenilmektedir. Avrupa Sosyal Forumlarında bir temel insan hakkı olarak sahiplenilen ve geliştirilen kent hakkı kavramı, 2005'de Porto Alegre'de düzenlenen Dünya Sosyal Forumunda 'Dünya Kent Hakkı Sözleşmesi' olarak ifade bulurken, Birleşmiş Milletler'in İnsan Yerleşimleri Programı ve UNESCO tarafından da desteklenmektedir.

Nitekim, kent hakkı bugün sadece kentteki maddi koşulların iyileştirilmesini değil aynı zamanda demokratik katılım, insan hakları, mal ve hizmetlere eşit erişim, kamu alanı talebi, çevresel adalet ve toplumla dayanışmayı da

51 Smith, 1995.

52 E. Swyngedouw (1997). "Neither Global nor Local. 'Glocalization' and the Politics of Scale", K.R. Cox (der.), *Spaces of Globalization. Reasserting the Power of the Local*, New York and London: The Guilford Press içinde.

53 Koehler ve Wissen, 2003.

54 M. Mayer (2009). The 'Right to the City' in the Context of Shifting Mottos of Urban Social Movements, *City*, C.13, S.2/3, s. 367.

ifade etmektedir. Harvey[55] kent hakkının sadece var olana erişmek anlamına gelmediğini, aynı zamanda kenti gönlümüzden geçtiği biçimde değiştimek hakkı olduğunu söyler. Niteliksel anlamda farklı bir kentsel toplumsallık yaratarak kendimizi yeniden üretmek tüm insan haklarının en değerli olanıdır. Bu anlamda günlük hayata dair somut çatışmalar politikleşerek onları biçimlendiren daha üst ölçeklere bağlanmaktadırlar. Böylece örneğin konut hareketi de toplumun genel düzeninin sorgulanmasından geçerek küresel bir hareketin parçası haline gelmektedir[56]. Bu, küresel ulusal ve bölgesel ölçeklerde talepleri örgütlemeyi ve yerel yaşam koşullarını da biçimlendiren IMF, WTO gibi kurumların da demokratikleşmesini, hatta bazen lağvedilmesini istemeyi de içermektedir. Kentin yarışmacı stratejilerinin dışında kalan çıkarlar da bu sayede güç kazanabilmektedir. Bu çerçevede örgütlenen kentsel sosyal hareketlerin demokratik bir toplumsal dönüşüm sağlama kapasitesine sahip en güçlü oluşum olduğunu iddia etmek bugün her zamankinden daha mümkün görünmektedir.

Sonuç

Küreselleşen ekonominin denetim, kumanda ve koordinasyon merkezi olarak öne çıkan küresel kentler, sosyal ve mekansal örgütlenmelerini de küresel sermayenin ihtiyaçları doğrultusunda sürekli yeniden yapılandırmak durumunda kalmaktadırlar. Nitekim, uluslararası iş ve ticaret merkezleri, korumalı siteler, lüks konut ve rekreasyon alanları bu kentlerin peyzajının en önemli ögeleri haline gelmiştir. Büyük ölçekli kentsel dönüşüm programları aracılığıyla kentin dezavantajlı ve alt gelir grupları için oldukça yıkıcı sonuçları olan mutenalaştırma projeleri hazırlanmakta ve uygulamaya konmaktadır. Bu dönüşümün sonucu olarak mekansal ayrışma ve kutuplaşma küresel kentlerin belirleyici özelliklerinden biri haline gelirken, sürece ayak diremeye çalışan kentsel sosyal hareketler de seslerini yükseltmektedirler. Kentlerin her zaman sosyal muhalefetin odağı olageldikleri düşünülürse bu durum şaşırtıcı olmaktan uzaktır. Buna karşın, esasen yerelde örgütlenen kentsel sosyal hareketlerin, yerelin sınırlarını aşmak zorunda olduklarını farkettikleri ve hızla küreselleştikleri izlenmektedir. Zira, günlük yaşamda memnuniyetsizlik yaratan koşulların belirleyicilerinin bile ulusötesi aktörler olduğu bu süreçte, mücadelenin neoliberal küreselleşmeye karşı ve küresel ölçekte verilmesi gerektiği açıkça ortadadır. 'Kent hakkı' işte tam da bu noktada, kentsel sosyal hareketleri küresele taşıyacak, küresel sosyal muhalefete meşruiyet ve güç kazandıracak bir kavram olarak öne çıkmaktadır.

55 D. Harvey (2003). "The Right to the City", *IJURR*, C.27, S.4.
56 Koehler ve Wissen, 2003, 946.

Kaynakça

Başer, E. (1990). "Sosyalist Tasavvur Dünyası ve Öğrenci Hareketi Üzerine (I)", *Birikim*, C.13, S. Mayıs, s.29–34.

Burgers, J. ve Musterd S. (2002). "Understanding Urban Inequality: A Model Based on Existing Theories and an Emprical Illustration", *IJURR*, C.26, S.2, s.403–13.

Butler T. (2007). "For Gentrification?", *Environment and Planning A,* C.39, s.162–81.

Butler, T. (2002). "Thinking Global but Acting Local: The Middle Classes in the City", *Sociological Research Online* 7.

Butler, T. (2005). "Gentrification". N. Buck, I. Gordon, A. Harding, vd (der.), *Changing Cities*, NY : Palgrave Mac Millan içinde, s. 172–87.

Castells, M. (2002). "Urban Sociology in the Twentyfirst Century". I. Susser (der.) *The Castells Reader on Cities and Social Theory.* Oxford: Blackwell içinde.

Davidson, M. (2007). "Gentrification as Global Habitat: A Process of Class Formation or Corporate Creation?", *Transactions of Institute of the British Geographers,* C.32, s. 490–506.

Friedmann, J. (1986). "The World City Hypothesis", *Development and Change*, C. 17, s.69–83.

Friedmann, J. ve Wolff, G. (1982). "World City Formation: An Agenda for Research and Action", *IJURR*, C.3, s.309–44.

Hall, P. (1966). *The World Cities*, London: Weidenfeld and Nicolson.

Harvey, D. (2003). "The Right to the City", *IJURR*, C. 27, S.4, s.939–41.

Keyder, Ç. (1992). "Istanbul'u Nasıl Satmalı?" *İstanbul*, C.3, s.80–85.

Keyder, Ç. (2005). "Globalization and Social Exclusion in Istanbul", *IJURR*, C.29, S.1, s.124–34.

Koehler, B. ve Wissen M. (2003). "Glocalizing Protest: Urban Conflicts and Global Social Movements", *IJURR,* C. 27, S.4, s. 942–51.

Lefebvre, H. (1968). *Le Droit à la Ville*. Paris: Anthropos.

Leontidou L. (2010). "Urban Social Movements in 'Weak' Civil Societies: The Right to the City and Cosmopolitan Activism in Southern Europe", *Urban Studies*, C.47, S.6, s.1179–1203.

Mayer, M. (2000). "Social Movements in European cities: Transitions from the 1970s to the 1990s", A. Bagnasco ve P. Le Gales (der.), *Cities in Contemporary Europe,* Cambridge University Press içinde, s.131–152.

Mayer, M. (2009). The 'Right to the City' in the Context of Shifting Mottos of Urban Social Movements, *City*, C.13, S.2/3, s. 362–374.

Mollenkopf J. ve Castells M. (der.) (1991). *Dual City: Restructuring New York*, NY: Russell Sage Foundations.

Musterd, S. ve Ostendorf, W. (2005). "Social Exclusion, Segregation and Neighborhood Effects", Y. Kazepov (der.), *Cities of Europe*, Malden, Oxford: Blackwell içinde, s.170–189.

Peck, J. ve Tickell, A. (2002). "Neoliberalizing Space", *Antipode*, C.34, S.3, s.381–404.

Ronneberger, K. (2002). "Contours and Convolutions of Everydayness: On the Reception of Henri Lefebvre in the Federal Republic of Germany", *Capitalism, Nature, Socialism*, C.13, S.2, s.42–57.

Samers, M. (2002). "Immigration and the Global City Hypothesis: Towards an Alternative Research Agenda", *IJURR*, C.26, s.389–402.

Sassen S. (1991). *The Global City*: *NY, London and Tokyo*, New York: Princeton University Press.

Sassen S. (1998). *Globalization and its Discontents. Essays on the New Mobility of People and Money*, New York: New Press.

Smith, N (2002), "New globalism, New Urbanism: Gentrification as Global Urban Strategy", *Antipode, C.* 34, s. 427–50.

Smith, N. (1996). *The New Urban Frontier: Gentrification and the Revanchist City*, London and New York: Routledge.

Stahre, U. (2004). "City in Change: Globalization, Local Politics and Urban Movements in Contemporary Stokholm", *IJURR*, C.28, S.1, s.68–85.

Sudjic, D. (1992). *The 100 Mile City*, London: André Deutsch.

Swyngedouw, E. (1997). "Neither Global nor Local. 'Glocalization' and the Politics of Scale", K.R. Cox (der.). *Spaces of Globalization. Reasserting the Power of the Local*, New York and London: The Guilford Press içinde, s.137–66.

Taylor P.J. (2004a). "La Régionalité dans le Réseau des Villes Mondiales", *Revue Internationale des Sciences Sociales,* C.181, S.3, s.401–415.

Taylor P.J. (2004b). *World City Network, A Global Urban Analysis*, London, NY: Routledge.

Taylor PJ, (2007). "Cities within Spaces of Flows: Theses for a Materialist Understanding of the External Relations of Cities", P.J. Taylor vd., (der.), *Cities in Globalization: Practices, Policies and Theories*, London: Routledge içinde, s. 287–297.

van Criekingen, M. (2008). "Comment la Gentrification est Devenue de Phénomène Marginal, Un Projet Politique Global", *Agone*, C. 38, S.39, s.71–88.

Wilson, W.J. (1987). *The Truly Disadvantaged, the Inner-city, the Underclass and Public Policy*, Chicago: University of Chicago Press.

Wilson, W.J. (1996). *When Work Disappears: The World of the New Urban Poor*, New York: A. A. Knopf.

Zukin, S. (1992). "Postmodern Urban Landscapes: Mapping Culture and Power" S. Lash, ve J. Friedman (der.), *Modernity and Identity*, Oxford: Blackwell içinde, s. 221–247.

Zukin, S. (1995), *The Cultures of Cities*, Oxford: Blackwell.